

1. Hvor meget skældes der egentlig ud?

– Småbørnsmødre forsøger hvert 3. til 9. minut at korrigerer deres børns adfærd. I supermarkedet irettesætter eller straffer de børnene lidt over en gang i minuttet (McCord 1995, Rausch & Knutson 1991, Reid 1994).

– 50 til 60 % af skolebørnene i New York havde problemer med psykisk eller verbal mishandling af deres lærere i skolen. Af dem udviklede 1-2 % PTSD (Post Traumatisk Stress Disorder) med dertilhørende livslange psykiske lidelser¹ (Hyman 1995).

– Kun 4 % af en skoleårgang i Canada oplyser, at de ikke på nogen måde har oplevet psykisk mishandling eller forældres afvisning, straf etc.² (Solomon & Serres 1999).

– 30% af en repræsentativ gruppe italienske unge har følt sig som ofre for sanktioner og nedværdigende behandling i hjemmet og 40 % i skolen på grund af læreres opførsel over for dem (Baldry & Winkel 2004).

– I Danmark har 86 % af 6.000 interviewede mødre til 3¹/₂-årige skældt deres børn ud inden for den sidste uge før interviewet.

1. Umiddelbart lyser 1 til 2 % ikke af meget for en skoleårgang. Men i New York City svarer det til, at ca. 10.000 vil opleve PSTD symptomer pga. deres lærers behandling af dem (Hyman 1995).
2. Statistikken om selvoplevede sanktionsformer for skoleelever skal i nogle kontekster tages med noget forbehold. Rausch & Knutson (1981) og Berger, Mehm m.fl. (1986) har vist at universitetsstuderende i Iowa har en tendens til ikke at opfatte sig selv som udsatte for psykisk eller fysisk mishandling af deres forældre. Derimod vil de i langt højere grad karakteriserer at deres søskende har været udsat for mishandling end dem selv (Rausch & Knutson 1991).

2. Hvor må forældre godt slå deres børn?

Indtil 1978 var det ikke ulovligt at slå sine børn i noget land. Men så kom der i Sverige en kommissionsbetænkning, der foreslog, at fysisk straf af børn skulle forbydes, fordi fysisk straf, mental ydmygelse og afvisende behandling af børn fører til mangel på selvværd for de udsatte. Og fordi fysisk straf ville fostre voldelig opførsel i den næste generation. Sådan lød begrundelserne. Loven blev vedtaget, og den har tilsyneladende bidraget markant til at nedsættelse anvendelsen af fysisk straf (Palmérus & Scarr 1995). Det står tilbage at se, om den næste svenske generation bliver mindre voldelig end unge voksne i andre lande. To forhold kunne tyde på det. Unge svenske forældre er mindre tilbøjelige til at gå ind for fysiske sanktioner i opdragelsen end forældre i andre lande (1 % mod 10-25 % i andre lande), ligesom der i Sverige fængsles markant færre for vold end i Danmark.

Siden Sveriges lovgivning om fysisk straf har 10 andre lande indtil 2002 forbudt fysisk straf af børn: Australien, Kroatien, Cypern, Danmark, Finland, Tyskland, Israel, Italien, Letland og Norge (Gershoff 2002).

I Danmark skete det med kun et par stemmers flertal i 1997. Modstanderne af loven erklærede, at de ville afskaffe den igen, når de kom til magten. Det skete ikke, og det er heller ikke sket i noget andet af de 11 lande.

Det ser ud til, at lovgivningen – selv om det kun i begrænset grad er muligt at kontrollere dens overholdelse – ikke lader sig rulle tilbage igen. Er revselsesretten én gang afskaffet, bliver det utænkeligt at genindføre den. Der sker så at sige et alment bevidsthedsskred. Det samme skete, da det for snart 100 år siden blev forbudt ægtemænd at slå deres hustruer. Der blev raset imod loven, men

ikke én af dens vrede modstandere foreslog nogensinde den ægteskabelige revselsesret genindført.

Som forskningen samstemmende viser, er der en sammenhæng mellem en streng og straffende børneopdragelse og udvikling af aggressivitet og kriminalitet. Man kunne på den baggrund antage, at den større tolerance over for indvandrere i Sverige sammenlignet med Danmark kunne have sammenhæng med mindre anvendelse af vold i børneopdragelsen i Sverige.

3. „Jeg troede da, man skulle skælde ud“

Sådan sagde en far i det interventionsprojekt, som beskrives i bogen (se side xx). Hvor udbredt mon den opfattelse er? I Indien ser det ud til at være anderledes. I et projekt vises det, at indiske forældre vil være tilbøjelige til at ignorere handlinger, som børn i andre lande ville være blevet skældt ud for (Singh & Kaur 1981). Det er næppe fordi indiske forældre er mere ligegyldige end for eksempel vesteuropæiske. Hvad er da forklaringen?

Den amerikanske psykiater Bruno Bettelheim har i sin praksis mødt tusinder af forældre, der konsulterede ham i spørgsmål om børneopdragelse. Han noterer, at majoriteten af dem har det udgangspunkt, at det er noget nødvendigt, noget naturgivent, at forældre skal påtvinge deres børn en disciplinering. Hvorimod de meget sjældent fokuserer på, hvordan de selv kan optræde som rollemodeller (Bettelheim 1985). Måske er det netop, hvad de indiske forældre gør. De lever livet i overensstemmelse med de sociale normer. Børnene vil som små komme i karambolage med dem igen og igen, for de kender dem jo ikke. Men som tiden går, vil det ske sjældnere, for som alle børn lærer de ved at efterligne ældre søskende og forældrene.

Man kan forestille sig, at denne sociale læring har fået ringere vilkår i Vesten med det, der er blevet kaldt familiens funktionstømning, forældrenes tiltagende fravær, de færre søskende og den nære verdens erosion. Hvor den sociale praksis går ud, går den disciplinerende opdragelse måske ind.

En australsk undersøgelse kunne tyde på det (Dadds m.fl. 1987). Man bad en gruppe forældre tage stilling til, hvad der burde gøres, hvis et barn overtrådte de gældende regler. Man måtte efter forældrenes mening ikke under nogen omstændigheder ignorere

overtrædelsen., for det var at være eftergivende og svag. I denne sammenhæng er Australien en del af Vesten.

Når det gælder opdragelse, er øst åbenbart øst, og vest er vest. Langt fra hinanden.

4. Argumenter for skældud

Hvorfor dog påføre dem, der står os allernærmest, vores børn, så megen smerte, angst og sorg, som det sker med skældud?

Dette spørgsmål er belyst i flere projekter. Hovedargumentet er pædagogisk og siger, at opdragelse uden sanktioner kan føre til, at barnet udvikler en antisocial opførsel (Gershoff 2002). Derfor har børnene brug for disciplin, så de ikke risikerer at blive selviske, grådige, upopulære og usamarbejdsvillige. Det bagvedliggende menneskesyn er, at mennesket af natur er „ondt“. Det skal om nødvendigt med magt „læres til“ at være socialt.

Andre forskere fremhæver, at skældud og anden straf bruges meget, fordi det virker øjeblikkeligt (Leung 1992, Ester & Skinner 1941, Ross 1981, Gershoff 2002). Ofte stopper barnet med den uønskede adfærd med det samme.

Samtidig viser canadiske undersøgelser, at forældre i et vist omfang kan have en forventning om, at deres aggressive verbale opdragelsesstil over for barnet kan virke som en motiverende faktor for barnet til at yde sit bedste (Solomon & Serres 1999). En anden undersøgelse fokuserede på 20 amerikanske mødres samvær med deres 19 til 39 måneder gamle børn (Kuczynski m.fl. 1994). Den viste, at reprimander var bedre end afledning til at stoppe uønsket adfærd. Dertil kom, at reprimander bedre stoppede børnenes forsøg på forhandling. Undersøgelsen forklarer den bedre effekt ved reprimander med, at målet for barnets adfærdsændring bliver mere konkret og forståeligt for barnet.

Det samme i skolen. Eleverne præsterer mere og bedre, hvis de bliver irettesat, end hvis de bliver rost (Hurlock 1924). Dertil kom, at skyldfølelse havde en bedre og længerevarende virkning end ros (Brenner 1935). Stevenson viste i 1959, at fireårige børn hurtigere lærte at skelne mellem ting og problemer, hvis de blev straffet i stedet for at blive rost eller at få lov til at give op. Penney og Lupton

viste i 1961, at børn der både fik straf og slik i forbindelse med et voksenindgreb hurtigere mistede deres nyvundne viden end de børn, der kun fik straf. Samtidig kom de frem til, at de børn der blev skældt ud i et fast og bestemt toneleje, hurtigere lærte det de skulle. Brown er ligeledes i 1961 inde på, at en straffende stil i skolen kan fremme en frustration hos børnene, der kan virke motiverende for eleverne.

Alle disse amerikanske undersøgelser fokuserer snævert på adfærdsændringer og præstationer på kort sigt og interesserer sig ikke for trivsel og relationer. De når frem til, at straf nærmere hjælper en læringsproces i gang end forhindrer den (Marshall 1965).

Tilbage står en række spørgsmål: Undersøgelserne går ud fra, at forholdet mellem barn og voksen enten er straffende eller belønnende. Måske er der helt andre muligheder? De viser, at børn lærer mere af en skrap end af en mildere lærer/pædagog/forældre. Men de siger ikke noget om, hvad prisen er på kort og slet ikke på langt sigt. Kan det tænkes at være noget i retning af, at „medicinen virkede, men patienten døde“?

5. Selvmord og opdragelse

Blot tanken om en kommende straf kan have skæbnesvangre konsekvenser. I årene 1906 til 1915 foretog Danmarks Statistik registrering af 35 selvmord blandt børn og unge. De 19 af dem kunne spores tilbage til angsten eller skammen for den straf, som ventede den unge. De omkomne var fra 10 til 14 år. En 13-årig pige druknede sig. Hun var „løbet bort fra sin plads, da hun frygtede straf for nogle småtyverier“. En 10-årig dreng havde hængt sig. Han frygtede „straf på grund af skulkning fra skolen“. En 14-årig dreng hængte sig også. Han „førte et uordentligt levned, drak og spillede kort, havde i den anledning modtaget irettesættelser fra forskellig side. Han var af natur hidsig og uomgængelig.“ (Christoffersen 2000). Firs år senere undersøgte man selvmord blandt unge russiske kriminelle. En hård opdragelse og mangel på omsorg og varme, særlig fra deres far er, hvad mange selvmordstruede siger, de har oplevet i deres barndom (Ruchkin m.fl.1998b).

Et liv med megen straf, kulde og angst for straf er typisk gået forud, når børn og unge giver op og tager deres eget liv.

6. Skammens betydning

Skam har at gøre med noget, man finder upassende, meget flovt og næsten vanærende hos sig selv. Man kan skamme sig over sit udseende, sine lave tanker, sin syndighed.

Tilbøjeligheden til at føle skam har at gøre med altomfattende, smertelige og ødelæggende oplevelser, hvor selvet – ikke kun adfærden – ransages smertefuldt og evalueres negativt, siger Tangney. Der er ifølge Tangney tre vigtige grunde til, at skamfølelse udvikles: 1) Offentlig skældud 2) Tilfældig straf og 3) Omfattende kritik.

Skamfølelsen giver senere i livet endnu større problemer end skyldfølelsen. Det menneske, der er påført stærk skamfølelse, udvikler typisk vrede, fjendskab og behov for at beskyldte andre for ting (Dutton m.fl.1995).

7. Hvad er værst, at blive slået eller at blive skældt ud?

Følgevirkningerne af fysisk og psykisk straf ligner hinanden. Psykisk straf er lige så hårdt for børnene som at blive slået og har nok de længstvarende konsekvenser for barnet (Hyman 1995, Solomon & Serres 1999, McCord 1996). Gershoff viser, at fysisk straf oftest optræder sammen med andre sanktionsformer, og at det derfor er decideret forkert at undersøge fysisk straf som et isoleret fænomen. Han peger på, at forældre, der slår deres børn, oftest har en råbende opdragelsesstil, og at de ikke leger med, læser for og krammer deres børn så meget som andre forældre.

At blive skældt ud virker anderledes på børn end at blive slået. Fysisk mishandlede børn er typisk mere aggressive, både fysisk og verbalt, og mindre eftergivende over for deres omgivelser end andre, hvorimod forsømte eller afviste børn er mere jamrende, triste og negative (Egeland i Ney 1987, Bandura 1977, Claussen & Critenden 1991, Snyder & Patterson 1986). Og omvendt: Når børn græder, er forældrene mere indstillet på at skælde ud. Hvis børn derimod reagerer aktivt og fysisk, er forældrene tilbøjelige til at afvise dem ved at anvende fysisk magt (Ney 1987)

Forenklet sagt: Børn bliver triste og grædende af at blive skældt ud, og når de så græder, bliver de skældt mere ud. Børn bliver voldsomme af at blive slået, og når de bliver voldsomme, bliver de slået mere.

8. Sanktioner og læring

Hvis børn oplever mange sanktioner, kan det svække deres muligheder for at lære. Hvordan nu det?

Lad os se på nogle forskningsresultater:

Det viser sig, at forsømte børn er mere emotionelt tilbagetrukne og intellektuelt senere udviklede end selv fysisk mishandlede børn (Ney 1987).

Hos sanktionsbelastede børn registrerer man en række skadevirkninger, der direkte hæmmer læring:

- manglende entusiasme
- ringe udholdenhed
- dårlig koncentrationsevne

(Frank 1983, Gershoff 2002, Solomon & Serres 1999).

Det er katastrofalt. For skal man for eksempel lære at læse, må man have lyst til at vide, hvad der står, man skal kunne blive ved, også når det er rigtigt svært, og man skal kunne lukke alt andet ude.

Dertil kommer sanktionsvirkninger, der mere alment kan svække læring. Det gælder

- tilbagetrukkethed
- depression
- lavt selvværd
- somatiske problemer

De ses ikke blot hos børn der oplever megen straf, men også hos børn der er indirekte psykisk misbrugt ved for eksempel manipulation, fravælgelse blandt kammerater, emotionel forsømmelse og

manglende positiv voksenkontakt (Baldry & Winkel 2004, Hyman 1995). Det samme gælder børn der føler sig som ofre for psykisk mishandling i skolen ved:

- disciplin eller kontrolmekanismer der bygger på frygt
- manglende interesse, omsorg og interaktion fra lærerens side
- begrænset mulighed for at udvikle selvtillid, specielt for de elever der ikke er disponeret til en akademisk tænkning
- opmuntring til afhængighed af og underdanighed over for læreren, i sær i de tilfælde hvor det ellers var muligt for eleven at tage selvstændig stilling
- fratagelse af muligheden for at gøre egne erfaringer og afvisning af disse erfaringer, hvis eleven endelig har tilegnet sig dem, fordi de ikke kommer fra læreren selv (Hyman 1995).

Også disse børn kan føle sig dumme, blive deprimerede, lukke sig inde i sig selv og miste lærevilje og -lyst. Det kan så igen gå ud over deres trivsel i familien og kan belaste forholdet mellem forældre og barn.

Der vil også være en tendens til, at læreren oplever, at det hjemmefra udskældte barn opfører sig dårligt og ikke kan enes med kammeraterne. Derfor overtager læreren måske styringen med sanktionering og vænner barnet til ikke at tage ansvar for sig selv (Hyman 1995, Power 1992, Bettelheim 1985).

Populært sagt: Bliver børn meget skældt ud derhjemme, går det ud over deres læring i skolen. Og bliver de meget skældt ud i skolen, går det ud over deres almene udvikling og læring og forholdet til forældre og søskende.

Mindre udskældte børn bliver bedre læsere.

9. Fysisk straf – hjælper det?

Der er foretaget mange undersøgelser af fysiske sanktioner. Det viser sig, at de med årene bliver stadig mere entydige. Gershoff sammenlignede i 2002 hele 88 sådanne undersøgelser, og opstillede herved nogle følgerikninger som fysisk straf havde for barnet:

- uønsket adfærd og dårligere tilegnelse af samfundsmæssige normer
- aftagende moralsk indlæring
- tiltagende aggressioner
- tiltagende kriminalitet og antisocial opførsel
- aftagende kvalitet i relationen mellem barnet og forældrene
- aftagende mental sundhed for barnet
- tiltagende voksenaggressioner
- tiltagende risiko for selv senere at mishandle egne børn
- dårligere selvforståelse og et lavere
- dårligere evne til at nyde livet
- mindre empati – indføling med andre

10. Angst og fortrængning

Straf er en traumatisk erfaring for barnet. Det gør ondt at blive slået eller skældt ud, i ganske særlig grad, hvis det er forældrene der straffer. Et barn har brug for forældrenes velvilje. Den er af eksistentiel betydning, og den udgør grobunden for barnets følelse af sikkerhed. Bringer gentagen straf barnet i tvivl om denne velvilje, mister det så at sige fodfæste i livet og gribes af angst. Derfor oplever man også, at straf, ligesom andre traumatiske oplevelser, fortrænges af barnet. Denne sammenhæng er vigtig at huske, når mange voksne beskriver straf i deres barndom som noget positivt. Den positive erindring af straf er intet andet end en fortrængning af en negativ følelse, som har været så intens, at den må fornægtes (Bettelheim 1985).

11. Langtidsvirkninger af straf

En lang række undersøgelser viser, at der er sammenhæng mellem afvisning, manglende varme, overbeskyttelse og straf i barndommen og senere psykiske lidelser og kriminalitet:

E engelsk undersøgelse viste, at mange anoreksipatienter kun havde oplevet lidt varme fra deres far i barndommen (Castro m.fl. 2000).

Det samme gjaldt skizofrene patienter, der i langt højere grad end kontrolgrupperne oplyste, at de havde fået mindre varme fra deres forældre, men til gengæld havde oplevet mere afvisning fra dem.

Hvor det alene var moderen, der havde været afvisende over for barnet, kunne det se ud til, at der var en øget risiko for, at barnet i voksenalderen udviklede en depression (Eisemann 1997, Ruchkin m.fl. 1998b).

En anden undersøgelse viste, at 64 % af de undersøgte depressive patienter oplyste, at de var blevet afvist meget og havde fået mindre varme i deres opvækst fra deres forældre. Det samme tal for en kontrolgruppe var 34 % (Rojo-Moreno m.fl. 1999).

Samtidig peger signifikante resultater på, at alkoholikere er blevet mere afvist i deres barndom end andre, især hvis deres forældre ligeledes har været alkoholikere (Eisemann 1997).

En stor undersøgelse af russiske kriminelle viste, at udvikling af psykopatiske træk hang sammen med afvisning fra forældrene, især fra faderen (Ruchkin m.fl. 1998b).

Fle undersøgelser viser, at unge med adfærdsproblemer, antisocial opførsel eller begået kriminalitet i højere grad end andre unge er blevet afvist og/eller overbeskyttede af deres forældre, og at de oftere end andre har manglet varme relationer til forældrene. Richter konkluderer i 2002, at intet har større forbindelse med kriminalitet i ungdoms- og voksenalderen end hård disciplin og

psykisk straf i barndommen. Derudover oplyser mange unge kriminelle, at deres forældre har været forsømmelige, fornærmende og intolerante.

Gershoff finder, at asocial adfærd kan indtræffe flere år efter, at børn har været udsat for en hård opdragelsesstil med megen tvang (Gershoff 2002).

Psykisk mishandling af børn kan ifølge et studie sætte sig spor helt op i 22 års alderen og dermed ind i voksenlivet (Gross & Keller 1992). Den psykiske mishandling kan være 1) Verbale overfald eller terrorisering. 2) Latterliggørelse. 3) Isolation, afvisning og psykisk utilgængelighed fra omsorgspersoner. 4) Straffende sanktioner. 5) Ydmygelse og 6) Seksuel krænkelser.

Der er ikke fundet undersøgelser, der kan vise gavnlige virkninger af sanktioner, krænkelser, afvisning, latterliggørelse, ydmygelse eller overbeskyttelse.

Der er heller ikke fundet undersøgelser, der angiver for megen varme som mulig grund til senere psykisk sygdom, asocial opførsel eller kriminalitet.

12. Opdragelse og senere psykisk sundhed

Vi har i bogen vist, at der er klar sammenhæng mellem afvisning, overbeskyttelse, mangel på varme og straf i barndommen og senere psykisk sygdom og kriminalitet (side XX), men hvad nu, hvis vi ser på, hvordan „almindelige“ voksne husker at være blevet opdraget?

Lad os her se på to ret store og grundige undersøgelser:

Tyske forskere ville undersøge, hvad der karakteriserede almindelige voksnes opdragelse. Men hvordan finder man almindelige voksne? De valgte en praktisk og rimeligt objektiv afgrænsning, idet de krævede af deres informanter, at de aldrig måtte have været under psykologisk eller psykiatrisk behandling. I undersøgelsen deltog herefter 540 „almindelige“ tyskere.

Hovedresultatet var, at forældrenes emotionelle varme over for barnet beskyttede mod udvikling af psykiske problemer (Richter m.fl. 2000).

I en tidligere erindringsundersøgelse af 200 voksne uden behandlede psykiske lidelser fandt man for de deltagende mænds vedkommende ingen signifikante sammenhænge. Men for kvindernes vedkommende var det anderledes:

- Der var sammenhæng mellem neurotiske træk og skyldsfremkaldende opdragelse, ikke mindst verbal vold og afvisning.
- De kvinder, der erindrede at have haft tolerante fædre, havde oftest ingen neurotiske træk
- Hvor fædrene erindredes som afvisende og mødrene som udskindende, havde kvinderne en høj score på „the psychotism scale“.
- Hvor forholdet til fædrene oplevedes som kompliceret, var

kvinderne ofte præget af uligevægt med voldsomme følelsesmæssige udsving.

Forfatterne konkluderer sådan:

Graden af psykopatologiske træk i kvindens personlighed hænger sammen med oplevede negative opdragelsestræk som skyldspåførelse, udskamning, afstraffelse og overbeskyttelse.

Som det fremgår, er ikke mindst forholdet til faderen vigtigt for kvindens psykiske udvikling.

(Kilde: "Memories of Parental Rearing Practices and Personality" af S. Benjaminsen m.fl. i: *Acta psychiatrica* 1984:69, s. 426-434).

13. Hvad betyder emotionel varme, afvisning og overbeskyttelse?

I en lang række undersøgelser, foretaget bl.a. af Perris, Arrindell og Eisemann, har man de sidste 25 år undersøgt, om der kan identificeres stabile opdragelsesmønstre på tværs af kulturerne. Man har også set på, om der er klare sammenhænge mellem disse mønstre og det senere livsforløb. Sammenhængene er der:

– Hvis opvæksten har været præget af emotionel varme, har den oftest samtidig været præget af meget lidt afvisning og meget lidt overbeskyttelse, og så går det typisk godt senere i livet.

– Har opvæksten derimod været præget af megen afvisning og megen overbeskyttelse, men samtidig kun af ringe emotionel varme, vil der være en overforekomst af psykiske lidelser, negativt livssyn, aggressivitet, depression eller kriminalitet.

Men hvad er det mere præcist, der betegnes som varme, afvisning og overbeskyttelse?

(i parentes er angivet nogle af de spørgsmål, der hører til kategorien)

Emotionel varme har at gøre med:

- At vise barnet varm og kærlig opmærksomhed
- At hjælpe barnet med at gøre det, som det gerne vil
- At støtte barnet, når det er svært, men uden at trænge sig på
- Virkelig at forstå barnets synspunkt
- At skabe et stimulerende opvækstmiljø for barnet
- At barnet tror på, at forældrene vil hjælpe, hvis barnet ønsker det.

(Viste dine forældre med ord eller kropssprog, at de syntes om dig?)

(Syntes du, at dine forældre søgte at gøre din opvækst stimulerende,

interessant og lærerig (f.eks. ved at give dig bøger, sørge for, at du kom på lejr, tage dig med til foreninger osv.?)

Afvisning er karakteriseret ved:

- Brug af fysisk straf
- Afvisning af barnet som selvstændigt individ
- Fjendtlighed over for barnet
- Manglende respekt for barnets synspunkter
- Nedværdigelse og kritik af barnet, mens andre er til stede
- Tilbagetrækning af kærlighed til barnet eller trussel om det

(Skete det, at dine forældre var sure eller vrede på sig, uden at du fik at vide, hvad grunden var?)

(Kritiserede dine forældre dig over for andre, f.eks. om hvor doven og uduelig, du var?)

Overbeskyttelse bliver bestemt som:

- Overdreven beskyttelse af barnet mod negative erfaringer
- Mange regler for barnets adfærd og påklædning
- Stort forældrebehov for at vide alt hvad barnet foretager sig
- Høje forventninger til, at barnet gennemfører det, som det har påbegyndt.

(Når du kom hjem, var du da altid tvunget til at redegøre over for dine forældre for, hvad du havde foretaget dig?)

(Blev dine forældre kede af det eller viste på anden måde, at du havde opført dig dårligt, således at du rigtigt fik skyldfølelse?)

(Skete det, at dine forældre forbød dig at gøre ting, som andre børn fik lov at gøre, fordi de var bange for, at der skulle ske dig noget?)

14. Voksne, der ikke erindrer at være blevet skældt ud

I årene 2002 til 2005 fandt vi ca. 100 voksne, der ikke erindrede at være blevet skældt ud af enten deres mor eller far; nogle af dem var ikke blevet skældt ud af nogen af forældrene. De blev – ligesom en sammenligningsgruppe – bedt om at svare på testen s-EMBU. De blev også bedt om at beskrive opdragelsen af deres egne børn og om at fortælle to erindringer.

Her kommer nogle resultater:

- De der har oplevet mest afvisning, mest overbeskyttelse mindst varme og mest skældud fra deres forældre, skælder selv mest ud
- De, der ikke har oplevet forældreskældud, erindrer heller ikke at være blevet skældt ud i skolen
- Erindringerne er mere positive for deltagere, der ikke er blevet skældt ud eller kun er blevet det af en af forældrene
- Ikke-udskældte deltagere finder det mere ubehageligt at høre børn eller voksne blive skældt ud på arbejdspladsen end deltagere, der selv er blevet skældt ud
- Voksne, som ikke erindrer at være blevet skældt ud, svarer oftere end udskældte, at deres forældre legede med dem, kunne sige undskyld, accepterede dem, som de var og viste, at de holdt af dem. De måtte også gøre mange ting uden at skulle bede om lov.

Mange af de deltagere, der ikke erindrede udskældning, udtrykte uopfordret taknemmelighed og beundring for deres forældre.

15. Hønen eller ægget?

Det er en udbredt opfattelse, at de voksne skælder ud, fordi barnet ikke opfører sig som ønsket. Så enkelt er det dog nok ikke.

I en tal- og formelfyldt bog af McCord, *Coercion and Punishment in Long-Term Perspectives*, (Cambridge University Press 1995), finder J.E.Bates og hans medforfattere ikke rigtig nogen sammenhæng mellem forældres straffende opdragelse og ændringer i deres børns aggressivitet. Når børns aggressivitet aftager eller forsvinder, burde forældrene jo ikke længere have grund til at straffe, men de fortsætter deres strenge opdragelsesstil. Når nogle børn bliver mere aggressive, finder man heller ikke forandringer i forældrenes opdragelsesmønstre. Så nu tror forskerne mere på, at andre faktorer kan have sammenhæng med børns aggressivitet, for eksempel skilsmisse, økonomi, stress eller forældrenes anstrengelser for at opdrage børnene og få dem til at opføre sig pænt.

Det viser sig da også, at forældre, der mishandler deres barn verbalt eller fysisk, oftest har lavt selvværd og en „irrationel“ tænkning (Ney 1987). Man kan sige at de straffer, fordi de har det skidt. Men ikke bare forældrenes generelle emotionelle tilstand øver indflydelse på sanktionsformer. Mange undersøgelser har vist, at forældre i ægteskabelige kriser bruger mere fysisk straf end forældre i ægteskaber med en varm og kærlig omgangstone og relation (Pinderhughes 2000, Strauss & Kantor 1987, Xu 2000 og flere andre). Andre har fundet ud af, at enlige eller separerede forældre bruger flere, strengere og mere urimelige fysiske straffe over for deres børn, end samlevende forældre gør (Gershoff 2002, Loeber 2000 og Hetherington, Cox & Cox 1982). Ney's resultater peger på, at hvis moren ikke er blevet støttet af sin mand under graviditeten, er barnet mere udsat for fysisk forsømmelse. Samtidig kan han vise, at der er en signifikant sammenhæng mellem den måde, en mor mishandler sit barn på, og den måde, som moderen

bliver mishandlet af sin mand på. Hvis mødre er blevet fysisk mishandlet eller forsømt af deres mænd, vil de i højere grad end andre bruge verbal mishandling over for deres barn (Ney 1987).

Gershoff finder, at straf og aggressivitet har med kønnet at gøre. Han finder, at drenge får mest fysisk straf. Det kan skyldes, at drenge er mere aggressive og udfarende end pigerne. Men er det nu hønen eller ægget, der kommer først? Er det drengenes aggressivitet, der gør, at de får fysisk straf, eller er det den øgede mængde af fysisk straf, der gør, at drengenes bliver mere aggressive? (Gershoff 2002). Er der noget kulturelt arveligt i, at fædre slår deres drengebørn? Mænd i USA foretrækker i hvert fald fysisk afstraffelse i højere grad end kvinderne (Charlop & Sheehy 1981). Samtidig ser det noget overraskende ud til, at yngre forældre er mere tilbøjelige til at bruge fysisk straf (men det er jo heller ikke forbudt i USA) samt at den fysiske straf stiger, jo flere der er i husstanden (Gershoff 2002). Også i grænseprojektet fandt vi, at opdragelsen er strengere, hvis der er flere børn i familien.

Indtil videre ser det altså ud til, at når forældre straffer deres børn, hænger det mere sammen med forældrenes personlighed, deres indbyrdes forhold, deres sociale position, deres køn eller med den måde, de selv er blevet opdraget på, end med deres børns adfærd.

Men hvis børnene bliver meget straffet i „Kindergarten“, bliver de med stor sandsynlighed også meget straffet i 1.klasse. Kommer børn for eksempel på grund af for tidlig skolestart skævt ind på skolen, bliver det let ved med at gå skævt op gennem klasserne.

Disse forskningsresultater gør det sandsynligt, at man når længere ved at give småbørnsfamilierne og børneinstitutioner og skoler bedre betingelser end ved at opfordre dem til at være strengere over for børn, hvis målet er at få mere „velopdragne“ børn ud af det.

Må katten være på sin post, fordi musene er asociale? Eller er musene asociale, fordi katten er på sin post? Eller?

16. Hvilke værdier hos børn lægger voksne vægt på?

I bogen *Voksnes syn på børn og opdragelse* blev 1.200 voksne bedt om at prioritere 30 værdier, der handler om forholdet mellem børn og voksne.

Nøjagtigt halvdelen valgte værdien „Det er vigtigt for børn at vide, hvad de må og ikke må“, som dermed blev den mest populære værdi næst efter „Det er vigtigt for børn at føle, at deres forældre holder af dem, uanset hvad“. De mest fravalgte værdier var „Det er vigtigt for børn at kunne gøre, hvad de gerne vil“ (52 %) og „Det er vigtigt for børn at kunne bestemme meget selv“ (38 %).

Det almindeligste var altså i 1996, da undersøgelsen blev foretaget, at voksne syntes, at børn skal vide, hvad de må og ikke må, og at det ikke er vigtigt for børn at kunne gøre, hvad de gerne vil og at kunne bestemme meget selv. (Et mindretal på 15-20% vendte sig dog imod tilpasning, lydighed og selvbeherskelse som de vigtigste værdier).

17. Straffens logik

Spørger man yngre børn, hvorfor nogle voksne skælder børn ud, svarer de ikke så sjældent: „Fordi de voksne er de stærkeste.“ (Sigsgaard 2002) Disse børn har lært, at de der har magten til at forlange, at andre skal gøre, som de siger, vil bruge denne magt til at tvinge deres vilje igennem med. Det er magten, ikke retten der bestemmer.

Hvor kommer denne opfattelse fra? Blum viser, at hvis forældre ofte hakker på barnet og truer det, kan det føre til, at forældre-barn forholdet som sådan af børnene opleves som et tvangsforhold (Blum 1995).

Nogle år tidligere undersøgte man sorte minoriteter i USA. Det viste sig, at børnene typisk oplevede, at forældrene var dem overlegne og *derfor* kunne straffe dem. Og forældrene mente på deres side, at det var deres selvfølgelige ret at straffe deres børn. Det var også på det nærmeste en naturlov, at voksne frit kunne kritisere deres børn, men børnene måtte derimod ikke kritisere forældrene (Dean m.fl. 1986).

Hvad lærer børn altså af at blive skældt ud? De lærer, at skældud skal der til.

Hvad lærer børn i dagplejen, vuggestuen, børnehaven? De lærer, hvordan børn skal opdrages, hvordan de selv skal være som opdragere, når de om 25 år selv er forældre.

Derfor: Når forældre skal vurdere, hvilket dagtilbud, de skal vælge til deres børn, bør de spørge sig selv: Hvilken slags forældre lærer mit barn at blive hér?

18. Opdragelse i Vesten i går og i dag

Allerede for 20 år siden var man blevet klar over, at børn udvikler og klarer sig bedst, hvis deres opdragelse er følelsesmæssigt varm og ikke præget af hverken afvisning eller overbeskyttelse.

Hvordan er så dansk opdragelse sammenlignet med opdragelsen i andre lande?

Det blev undersøgt i 1985. De lande, der blev sammenlignet, var Australien, Danmark, Italien, Holland og Sverige, og deltagerne var unge uden særlige vanskeligheder – almindelige unge.

Det viste sig, at deltagerne fra Sverige, Holland og Danmark opfattede deres fædre som mindre afvisende end deltagerne fra Australien og Italien. De australske fædre var de mindst varme og mødrene de mest afvisende i undersøgelsen. De danske mødre var de mindst beskyttende, og de danske fædre gav mest varme til deres børn (Perris m.fl. 1985).

En anden undersøgelse tyder på, at opdragelsen er blevet mindre streng i dag, end den var tidligere. Undersøgelsen viste, at de yngste deltageres billede af deres opvækst rummede mere varme og omsorg fra deres forældre end de ældre deltageres opvækstbillede gjorde. De ældre deltagere rapporterede også om mere forældreafvisning i deres barndom, end de yngre deltagere gjorde (Lundberg m.fl. 1999). I grænseprogrammet spurgte vi godt 1200 voksne danskere, om det kunne blive nødvendigt at slå 2-4-årige børn, der legede vildt eller var hysteriske eller nægtede at gøre, som der blev sagt eller sloges med søskende. Blandt unge under 30 år svarede 2 % „ja, helt klart“. Blandt mænd over 50 år svarede 12 % „ja, helt klart“ (Sigsgaard & Varming 1996). Sammenholder vi den danske med den svenske undersøgelse, ser det ud til, at 90'ernes unge forældre både var blevet varmere og friere opdraget end generationerne før dem og samtidig var mindre tilbøjelige til at slå, end forældregenerationen var.

Selv om småbørnsfamiliernes stigende arbejdspress giver mindre tid og overskud til børnene, var der således alligevel i midthalvfemserne en tendens i retning af en mindre straffende og varmere holdning i både Danmark og Sverige.

19. En undersøgelse af voksnes holdninger til børns spising

Mange mener, at forældrene burde være mere konsekvente og „sætte flere grænser“ for børn, også i forbindelse med spisingen. Bagved ligger den opfattelse, at forældrene er for vege og i for høj grad lader børnene spise, som de har lyst til. Men passer det nu? Det blev undersøgt i projektet „Grænser eller ej?“, og her skal vi se på resultaterne.

Første spørgsmål lød: „Skal børn spise, hvad de får serveret, selv om de ikke bryder sig om retten?“ 83 % valgte svarmuligheden „Barnet skal i hvert fald smage, så får vi se“. 10 % satte kryds ved „Nej, barnet kan slippe og i stedet få anden mad“. De resterende mente, at barnet alligevel skal spise maden eller vente til næste måltid.

På spørgsmålet „Skal børn passe spisetiderne?“ valgte 70 % svaret „De skal komme med det samme, når det bliver sagt værs'go“, mens 25 % satte kryds ved svaret „De kan lege færdigt først, hvis det ikke varer for længe“.

Over 90 % sagde nej til, at børn må lege, mens de spiser eller må lege med maden.

„Må børn gå til og fra bordet under måltidet?“ lød et spørgsmål. „Nej“, svarede 76 %. „Ja“, svarede 22 %.

Sidste spørgsmål lød: „Skal barnet spise „det sunde“ før „det søde“, eller må det selv bestemme rækkefølgen?“. Her mente 59 %, at det sunde skal spises først, mens 39 % syntes, at barnet selv kunne bestemme rækkefølgen.

Det typiske er således:

- At børn i hvert fald skal smage
- At de skal komme straks, når der bliver sagt værs'go

- At der ikke må leges under måltidet
- At børn ikke må lege med maden, og
- At det sunde skal spises før det søde.

Der er altså ganske meget „skal“ i forbindelse med spisning, særlig for mindre børn. På den baggrund er det let at forstå, at konflikterne omkring måltiderne kan være mange.

Voksne, der gik meget ind for „at sætte grænser“, havde lidt strengere spisenormer end andre voksne, men forskellen var lille. Det tyder på, at spisenormerne stikker dybere og måske er mindre bevidste end holdningen til „grænser“. Med andre ord: Man kan godt samtidig med, at man går ind for, at børn skal tages med på råd, skal kunne bestemme en del og skal lyttes til, have ganske faste og voksenbestemte spisenormer.

I undersøgelsen blev 1.470 voksne (over 18 år) bedt om at besvare spørgsmålene, hvilket 93 % gjorde (Sigsgaard & Varming, 1996).

20. Børns spisning

Gennem de sidste 80 år har der været gennemført mange forsøg med yngre børns spisning. Resultaterne er interessante.

I et af dem blev en gruppe to-femårige børns spisning undersøgt over tre uger. De fik tre måltider og tre mellemmåltider dagligt. Der var dobbelt så meget mad, som to-femårige har brug for (11.300 kJ – gennemsnitsbehovet er 5.860 kJ).

Det enkelte barn spiste meget forskelligt fra måltid til måltid; til morgenmad den ene dag f.eks. 420 kJ, den næste 1.470 kJ, men målt over hele dagen var der ikke megen variation, og forholdet mellem protein, kulhydrater og fedt varierede kun lidt. Dertil kom, at børns spisning var direkte relateret til deres kropsvægt. Selv om de havde adgang til dobbelt så meget mad, som de havde brug for, fik det dem altså ikke til at spise mere end nødvendigt – hvorved de jo adskiller sig en del fra voksne!

Lige så kaotisk børns spisning kan se ud, hvis man ser på det enkelte måltid, lige så velreguleret er den altså, set over tid. Lige som vores åndedræt, hjerterytmen, kropstemperaturen og meget andet er selvreguleret, så er fødeindtagelsen det også. Vi skal altså ikke som små *lære* at spise sundt. Vi gør det helt af os selv – hvis vi altså ikke forhindres i det. Som forskerne skriver (Birch m.fl. *The variability of young children's energy intake*. i The New England Journal of Medicine, vol. 324, no.4):

Mange forældre antager, at deres børn ikke selv kan regulere deres fødeindtag, og deres iagttagelse af små børns næsten kaotiske spisemønstre støtter tilsyneladende denne antagelse. Derfor tager forældre ofte tvangsmæssige strategier i brug for at sikre, at barnet spiser ernæringsmæssigt hensigtsmæssigt. Disse strategier kan omfatte brug af trusler, bestikkelse, belønning eller straf, betinget af spiseadfærden. Forskningen indikerer, at

sådanne kontrolstrategier modvirker deres hensigt. Forældres forsøg på at kontrollere deres barns spising var således mere almindelige blandt overvægtige voksne end blandt voksne med normal vægt. Vores forsøg synes at vise, at tvangsmæssige spisestrategier er unødvendige, i det mindste når det gælder regulering af energiindtagelsen.

Deres konklusion er en bekræftelse af, hvad mange andre forskningsprojekter siden 1928 har vist: Det bedste resultat opnås ved at servere varieret, sund mad for børnene og lade dem selv spise, hvad de ønsker. På den måde bevares deres medfødte evne til selvregulering, og netop den er den bedste garanti mod fejlnæring og overvægt.

21. Forældres holdning til putning

„For en måneds tid siden blev forældrene enige om, at nu er Anja blevet for stor til at sidde og falde i søvn hos moderen. Det store problem er nu putningen. Anja er først træt omkring klokken 22, hvor hun bliver lagt i seng. Det tager ofte en time, inden Anja sover, og hvis moderen går fra hende, skriger hun og siger, hun er bange, er tørstig eller sulten, skal tisse eller lignende. I ugevis har forældrene så rendt på skift mellem Anjas værelse og stuen. De sidste dage har moderen sagt godnat og ladet hende græde sig i søvn. Moderen er ked af det.“

Sådan lyder et uddrag af en case, som et repræsentativt udsnit af befolkningen har fået forelagt. De blev herefter spurgt, hvad de syntes, moderen skulle gøre efter at have læst godnathistorie for Anja. De kunne vælge en af seks muligheder:

- 1) ... skal sige bestemt godnat, mor sidder i stuen, og at hun derefter skal gå ud og lade Anja græde sig i søvn
- 2) ... skal sige bestemt godnat, mor sidder i stuen, og at hun godt kan lade Anja græde i et kvarters tid
- 3) ... skal sige bestemt godnat, mor sidder i stuen, men at hun skal kigge ind til barnet hvert 5. minut
- 4) ... kan lade Anja være i stuen hos hende og faderen, indtil Anja falder i søvn dér
- 5) ... kan lade Anja sove hos forældrene
- 6) ... skal blive hos Anja, til hun sover.

I alt valgte to af hver tre svarende (69 %) at råde Anjas mor til at efterlade sit barn alene på værelset. En af hver fire (24 %) ville råde til at undlade adskillelsen mellem mor og barn, mens barnet endnu er vågen.

Ved en tidligere lejlighed var de samme 1200 voksne blevet spurgt, om der generelt bør være en voksen hos to-fireårige børn, til de sover. Svarene så sådan ud: 17 % svarede „altid“ og 35 % svarede „ja, en gang imellem“. 36 % svarede „normalt ikke, mens 7 % svarede „nej“.

Sammenligner vi nu svarene generelt med svarene vedrørende Anja, ser vi, at mens 69 % råder til, at Anjas mor skal efterlade sit barn alene på værelset, er det kun 43 %, der ikke synes, der skal være en voksen hos to-fireårige, til de sover. Det kunne altså se ud til, at „vi“ er skrappere over for børn der har det svært, end vi er over for „almindelige“ børn.

I samme undersøgelse blev de 1.200 voksne også spurgt, om to-fireårige skal have fast sengetid. Svarene ser sådan ud:

Ja: 50 % (17 %)

Ja, nogenlunde: 37 % (61 %)

Børn skal i seng, når forældrene kan se, de er trætte: 8 % (17 %)

Børn bør så vidt muligt selv bestemme, hvornår de vil i seng: 0 % (4 %)

(Tallene i parentes gælder ni-tiårige børn; ved ikke: 5 %).